

№ 35 (2024) С. 142–149
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3035
Website: <http://naoma-science.kiev.ua>

УДК 676.2:[76:655.3.066.11]
ORCID ID: 0000-0002-7345-0171
ORCID ID: 0009-0005-4800-8321
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2024-35-15>

Олег Грищенко

старший викладач кафедри графічних мистецтв
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
oleg.gryshchenko@naoma.edu.ua

Олена Тихонюк

кандидатка мистецтвознавства, доцентка кафедри дизайну
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
olena.tychoniyk@naoma.edu.ua

ОБРАЗОТВОРЧА ТА КОНЦЕПТУАЛЬНА РОЛЬ ПАПЕРУ В КНИЗІ ХУДОЖНИКА

Анотація. *Мета статті* – проаналізувати використання паперу як носія образу та матеріалу в мистецтві книги художника, визначити ідеологію проєкту та пріоритетні способи використання паперу як мистецького об'єкта. **Методи дослідження.** В основу дослідження покладено емпіричні методи дослідження, вивчення джерельної бази, формально-стилістичний метод та інтерв'ювання митців. **Результати.** У статті розглянуто розвиток застосування паперу в контексті образотворчого компонента книги художника як в історичному, так і в локальних аспектах. Книга художника як синтетичне явище мистецтва є важливим об'єктом для дослідження проявів оригінальної техніки та матеріалу. Саме в цій мистецькій практиці папір має можливість проявити свої «додаткові» ресурси або для посилення ідеї, або як основний носій образу. Папір переходить з ролі пасивного носія зображення чи тексту в головну образотворчу складову твору, тобто сам стає мистецьким чинником. **Висновки.** Книги художника, виконані в техніці вирізування та витинання, виявляють папір як самодостатній продукт культурної діяльності людей, який є носієм форми, має багатий історико-культурний зміст і здатен концентрувати в собі дух епохи. Акцентується увага на сучасному сприйнятті цього матеріалу. На противагу звичній трансляції на аркуші образотворчої, текстової чи іншої інформації, папір може символізувати ефемерність і вічність одночасно. Важливе значення в процесі творення мають якісні вдосконалення у виробництві паперу. Це розширює поле діяльності сучасних митців, дозволяє втілити «мовою паперу» актуальні ідеї. Папір – аркуш, папір – авторська робота, папір – ажурна об'ємна композиція, це – нові вияви матеріалу в сучасному мистецтві.

Ключові слова: книга художника, книга, *Livre d'artiste*, паперовитинання, візуальна мова, книжкова конструкція, мистецтво паперу.

Oleh Hryshchenko

Lecturer of the Department of Graphic Arts
National Academy of Fine Arts and Architecture
oleg.gryshchenko@naoma.edu.ua

Olena Tykhoniuk

PhD in Art Studies, Associate Professor,
Head of the Department of Design
National Academy of Fine Arts and Architecture
olena.tykhoniuk@naoma.edu.ua

THE VISUAL AND CONCEPTUAL ROLE OF PAPER IN AN ARTIST'S BOOK

Abstract. The article analyzes the use of paper in the art of the artist's book as a carrier of image and material that determines the ideology of the project and identifies the priority ways of using paper as an art object in the artist's book. The article examines the development of the use of paper in the context of the visual component of the artist's book in historical and local aspects. **Methods.** The study is based on empirical research methods, study of the source base, formal and stylistic method, and interviews with artists. **Results.** The artist's books, made in the technique of cutting and die-cutting, reveal paper as a self-sufficient product of human cultural activity, which is a carrier of form, has a rich historical and cultural content and is able to concentrate the spirit of the era. Attention is focused on the modern perception of this material, as opposed to the usual transmission of visual, textual or other information on a sheet. Paper can symbolize ephemerality and eternity at the same time. Qualitative improvements in the production of paper are important in the process of creation. This expands the field of activity of contemporary artists and allows them to realize current ideas in the language of paper. Paper as a sheet, paper as an author's work, paper as an openwork three-dimensional composition – these are the new manifestations of the material in contemporary art. **Conclusions.** The artist's book as a synthetic artistic phenomenon is an important object for researching the manifestations of original techniques and materials. It is in this artistic practice that paper has the opportunity to show its "additional" resources, the possibilities inherent in this material alone to enhance the idea or as the main carrier of the image. Paper moves from the role of a passive carrier of an image or text to the main pictorial component of the work, and becomes an artistic factor itself. The purpose of this article is to analyze the use of paper in the art of the artist's book as a carrier of image and material that defines the ideology of the project and to identify the priority ways of using paper as an art object in the artist's book.

The use of printed paper, newspapers, or book blocks as recycled materials is more common in the works of American and European artists. In most cases, artists embody in this way the ideas of reincarnation, recycling of cyclical in the layers of cultural and social paradigms.

Another powerful area of using paper as a self-sufficient material is the Handmade Paper Book, a book made of handmade paper (or scooped paper). Such projects attract artists with the opportunity to make a book with their own hands from the basics and control the subtle nuances of the future image.

It is worth noting another property of paper in the art of the artist's book, which affected their plastic qualities and is commonly called "the feeling of the material". Paper, although not a very durable material, is convenient for artistic processing and has a wide range of expressive means. The emphasized illusory nature of such a material as paper emphasizes the fragility and impermanence of existence, as if visualizing the idea that time is a set of moments, and real existence is a constant transition from the past to the future.

Key words: artist's book, book, Livre d'artiste, papercutting, visual language, book construction, paper art.

Постановка проблеми. Книга художника як синтетичне явище мистецтва є важливим об'єктом для дослідження проявів оригінальної техніки та матеріалу. Саме в цій мистецькій практиці папір має можливість проявити свої «додаткові» ресурси, притаманні лише цьому матеріалу, чи то для посилення ідеї, чи як основний носій образу. Папір переходить з ролі пасивного носія зображення чи тексту у головну образотворчу складову твору, тобто сам стає мистецьким чинником.

В основу дослідження покладено емпіричні методи дослідження, вивчення джерельної

бази, формально-стилістичний метод та інтерв'ювання митців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дотичні до даної теми дослідження та публіцистичні статті можна розділити на тематичні підгрупи, які стосуються розвитку мистецтва паперу загалом та аналізу окремих технік використання паперу в книзі художника. Переосмислення ролі паперу у світовому мистецтві, зокрема у мистецтві рукотворної книги, висвітлено на електронних ресурсах, присвячених відповідним виставковим проектам. Ще з 1990-х рр. відомі бієнале у Нідерландах

CODA Paper Art та Artists Paper Biennial Rijswijk, які щороку збирають визначну експозицію паперових творів різних мистецьких напрямів та видів [1; 2]. Об'єднавчим фактором усіх проєктів є новий нестандартний погляд на папір та використання його у найнеочікуваніших технічних проявах. Серед творів-учасників з року в рік бачимо інтерпретації книги художника та текстових блоків, виконаних шляхом вирізання з паперу. Окрім візуальної частини проєктів на увагу заслуговують супутні статті та відео з аналізом концепції та техніки творів: «Папір – це не лише матеріал, який люблять використовувати художники, але й постійний об'єкт їхньої творчості». Папір стає способом передати складні багатогранні змісти та тексти: «Рій тисяч аркушів зім'ятих паперів, підвішених на тонких дротах, символізує тисячі ідей, що потрапили у відро для сміття. Маленький дворики з паперу, вугілля та плексигласу – реалістичний, але водночас зловісний. Картонні лози, які звиваються і повертаються до неба, немов джунглі. Органічні форми, такі як мікроби, із саморобного паперу. А також папір і геометрія в складених кінетичних скульптурах. Папір за межами кордонів завдяки використанню цифрових технологій. І... романтичні оглядові коробочки з нанизаними на штифти тендітними рослинними конструкціями» [1].

Варто відзначити українські посібники, що виходили з друку протягом останніх років [3]. Наприклад, книжка В. Мельника «Мистецтво витинанки та аплікації» (2006) [4], О. Швець «Види художньої діяльності з паперу» (2003) [5], Н. Шахової «Художня аплікація і паперові візерунки» (2006) [6]. Темі використання паперу в мистецтві книги присвячено статтю О. Грищенко «Техніка витинанки в оформленні української книги» [7]. У статті розкрито роль паперовитинання та аплікації в ілюструванні книг, переважно в поліграфії. Однак, висновок дає можливість продовжити та розширити це дослідження в книзі художника: «Техніка витинанки стає своєрідним співавтором, здатним розкрити складні художні образи, допомагає натяком, умовністю спонукати глядача до відтворення власних багатих асоціацій і тонкого розуміння нюансів твору. Аналіз графічних можливостей витинанки, її стилістичних та пластичних особливостей дає підстави стверджувати про широкі можливості її застосування у книжковому оформленні» [7, 82].

Техніка витинання в оформленні багатосторінкових видань розглядається у статтях О. Тихонюк «Папір як формотворчий матеріал в проєктній діяльності студентів кафедри графічного дизайну» та О. Храмової-Баранової «Витинанка в контексті сучасної візуальної культури України» [8].

Джерельна база досліджень про книгу художника в Україні невелика за обсягами, хоча зацікавленість до неї з боку митців зростає з 1990-х років. Акцент на різновидах формального підходу до книги художника ставиться у книзі Марсії Рід і Глена Філіпса «Artists and Their Books / Books and Their Artists» на прикладі колекції «The Getty Research Institute» (Лос-Анджелес, США) [9]. Мультидисциплінарний підхід до вивчення культури книги, її унікальності та форми, що прямо стосується книги художника як явища, можна розглянути в книзі «A Book of the Book: Some Works and Projections about the Book & Writing» під редакцією відомого американського поета Жерома Розенберга та дослідника Стівена Клея [10].

Мета статті: проаналізувати використання паперу в мистецтві книги художника як носія образу та матеріалу, який визначає ідеологію проєкту та визначити пріоритетні способи використання паперу як мистецького об'єкта в книзі художника.

Виклад основного матеріалу. В історичному контексті створення текстів та зображень у книзі виключно за допомогою паперу відбувалося в техніці вирізування (або паперовитинання). В історії різних культур зустрічаємо вирізані з паперу чи пергаменту написи ритуального змісту. Показові приклади з'являються у сакральному мистецтві Німеччини у XVI столітті. Це сім книг цілковито виконаних у техніці вирізування, включно зі шрифтами, – так звані «нематеріальні» книги (Immateriellen Bucher) чи «мереживні» Біблії (найстарша з них – «Liber Passionis Domini Nostri Yesu Christi cum figuris et characteribus ex nulla materia compositis» – «Книга Страстей Господа нашого Ісуса Христа, створена не з реальної матерії») [9, 134]. У XIX столітті в єврейських родин на аркуші паперу вирізували слова молитви, які обрамляли декоративною рослинністю та зображеннями культурних тварин – «мізрах». Цей аркуш чіпляли на стіні будинку, що виходила на схід. Одна з легенд пов'язує виникнення єврейської витинанки «рейзеле» з нагальною потребою фіксації священного тексту за відсутності письмових приладь.

Вирізування текстів та зображень з паперу часто позиціонується художниками як концептуальна основа твору. О. Турянська, аналізуючи роль витятого паперу у своїй творчості, каже: «І оскільки моя техніка — це вирізання отворів у папері, то постає питання, а де тут форма і де зміст? І що взагалі є форма? І як не-форма створює форму? (...) І потім мені дуже сподобалося, що в роботі із цим матеріалом немає нічого зайвого. Адже, маючи тільки його та запускаючи в нього повітря (бо витинання дірок — це запускання в папір повітря), твориш якийсь дивний світ, магічність якого насичується ще й твоєю власною грою зі світлом і тінню, де тінь — така сама реальність, як і виконана з паперу робота. Фактично можна досягати багатогранності» [11].

Вирізані з паперу тексти як мистецький об'єкт — своєрідне та досить рідкісне явище на теренах України. З 90-х років ХХ ст. спроби створити подібні зображення належать О. Турянській, а на початку 2000-х років вирізані шрифтові композиції з'являються у витинанках Л. Борисенко.

Смисловим і формотворчим акцентом є шрифти в ажурних паперових композиціях Л. Борисенко. Віршовані рядки ввійшли в композиційну структуру творів «Тебе знайшла я», «Братику, цей день настав» (2003) та ін. Це комбіновані асиметричні витинанки доповнені декором, виконаним срібною капілярною ручкою. Текстовий набір komponується в різноманітний спосіб: у вигляді вільного напису, який узагальнює зміст твору і в нижній частині аркуша, вписується в овальний картуш; чи обрамлює зображення по колу, чи щільно заповнює центр композиції, створюючи додаткову мереживну фактуру.

Сакральну основу має цикл великомасштабних транспарентних об'єктів Л. Борисенко «Ти і я» (2007). Формат творів шпалерного типу (200×50 см). На цупкому рисовому папері наскрізь прорізано рядки умовної пісні. Створюючи прямокутні фактурні блоки, повторюються слова «Я і ти, ти і я, ми — дзеркала». Рівномірно їх розділяють нотні стани церковних хоралів, вписані від руки. Експозиційним доповненням до основного аркуша є численні літери, які залишились після вирізування тексту. Їх розміщено на підлозі під витинанкою, створюючи нову смислову якість форми та контрформи.

Значно ширше в стилістичному та тематичному плані представлені роботи європейських митців. Інтерпретації літературних

текстів — вирізані з паперу літери та складені у об'ємні блоки — зустрічаємо в творчості Іни Гейсслер (Ina Geißler). У проєкт книги художника «Один» (Eins, 2018) витинанки вирізані на білому, друкованому або кольоровому папері з обох боків. «Рельєфна поверхня паперу змінює свій вигляд під впливом різних падінь світла. Залежно від положення та освітлення на перший план виходить або слово, або зображення. Деякі з цих слів-картинок висять у кімнаті і можуть бути розшифровані з обох боків. Речення стають читабельними, якщо скласти літери з поверхні різними способами. Техніка складання імітує відповідну лінгвістичну «інструкцію» в сенсі конкретної поезії. Вони зосереджуються на стосунках між внутрішнім і зовнішнім, видимим і невидимим» [12].

Інший проєкт Іни Гейсслер «Наративне мовчання» (Narratives Schweigen, 2020) є збіркою вільних асоціацій тексту слов'янської казки про «мовчання» («Ковальська дочка, яка вмела мовчати»). Авторка розділила історію на 8 розділів. 128 сторінок формату А4 представлені у 16 вертикальних і 8 горизонтальних рядах, розташованих на стіні. За визначенням художниці «це ментальна карта з текстів, цитат, зображень, малюнків та витинанок... У цьому способі роботи я допускаю безліч думок, так що зміст спочатку залишається нематеріальним для сторонніх» [12].

Вирізаний з цільного аркуша паперу текст стає будівельним матеріалом для тривимірних структур, «що створюють контрастні візуальні ритми або текстури, засновані на різних мовних структурах і формах шрифтів» у роботах Ейбона Хіза (Ebon Heath). Мереживно вирізані шрифтові композиції, що розміщені у вільному просторі, автор пояснює «прагненням зробити літери такими ж красивими та вражаючими, як і їхній зміст». Також художник своєрідно інтерпретує поняття «модульної сітки» в набірному тексті, надаючи вирізаним словам несподівані але чіткі напрямки. Рядки умовної сітки утворюють паперові літери нанизані на тонку лину, створюючи також можливість руху чи гортання [13].

Розглянуті твори є художнім переосмисленням комунікативної функції паперу, його сакральної ролі як у спілкуванні між людьми, так і спробою контакту зі світом духів. Це тонке середовище використовується для роздумів над недовговічністю життя, мрій і амбіцій, коли незворотні, руйнівні процеси підкреслюють важливість і незнищенність вічних, «безтілесних» цінностей.

Перероблені книги (*Altered book*) — ще один напрямок самовираження митця. Цей метод є сукупністю вторинного використання паперу в мистецтві вирізання та реді-мейд. В основі цього мистецького напрямку лежать різні способи механічного впливу на вже надруковані книги: розрізування аркушів наскрізь, деформація чи складання сторінок, вирізання силуетів з аркушів книги, склеювання аркушів в певній послідовності тощо. Такі маніпуляції можуть нести додаткові концепції, а можуть розкривати зміст книги чи бути опосередковано пов'язані з ідеєю видання. Але також можуть мати суто формальний абстрагований характер і використовувати книжковий блок як структурний матеріал, цікавий для несподіваних трансформацій.

Розглянемо твори американського митця Брайана Деттмера (*Brian Dettmer*). Його роботи — це різноманітні та складні конструкції, створені шляхом вирізування висічок на старих вінтажних книгах. «У цій роботі я починаю з наявної книги. (...) Я розрізаю поверхню книги і розсікаю її спереду. Я працюю ножами, пінцетами і хірургічними інструментами. Інструменти для вирізання однієї сторінки за раз, оголюючи кожен шар, вирізаючи при цьому цікаві ідеї та образи. Ніщо всередині книжок не переміщується і не імплантується, а тільки видаляється. Зображення та ідеї розкриваються, щоб розкрити альтернативні історії та спогади. Моя робота — це співпраця з наявним матеріалом і його минулими творцями, а закінчені фрагменти розкривають нові взаємовідносини внутрішніх елементів книги саме там, де вони були з моменту їхньої первісної концепції» [13]. Брайан Деттмер ніби оголює анатомію книжкового блоку, «препарує» її тонкі паперові пласти, змушуючи сприймати не зміст, а форму і структуру. Також виникає ефект транспарентності книги, що надає глядачу можливість «осягнути» її миттєво та цілісно.

Як мистецьку сировину книжкові блоки використовує також Гай Ларамі (*Guy Laramie*) [14] та Дорсі Гог (*Dorsey Hogg*) [15]. Їхній творчий підхід має на меті осягнути метаморфозу текстового блоку з його сенсами та вербальними значеннями у візуальну форму. Гай Ларамі називає це «ерозією культур». Це своєрідний палімпсест, де замість нових текстів виникають нові образи, вирізані зі старих сторінок. «Купи застарілих енциклопедій повертаються до того, про що не потрібно нічого говорити, до того, що просто є» — пише Гай Ларамі, створюючи

на бокових обрізах товстих старих фоліантів гірські пейзажі чи отвори «печер».

Використання старих газет чи книжкових блоків як вторинної сировини бачимо у творчому доробку американських та європейських митців. У такий спосіб художники втілюють ідеї перевтілення, переробки циклічності в нашаруваннях культурних та соціальних парадигм.

Для українських митців характерні книги художника створені з використанням аплікації та паперовитинання — традиційних для українського мистецтва. До прикладу книгавитинанка О. Тихонюк «Українські народні загадки». Кожен аркуш книги — це ажурне зображення «відгадки» на білому папері. Конструкція книжки створена так, що у складеному стані зображення губляться в білому мереживі. Глядач спочатку зможе лише прочитати загадку, а відгадку побачить, коли прогорне сторінку. Книга створює гру з глядачем та повертає його до автентичних коренів національного фольклору.

Іншим прикладом є робота О. Ляшук, а саме оформлення книги Василя Голобородька «Українські птахи в українському краєвиді» (2005). Глибокий символізм та етнічну забарвленість поетичної збірки авторка виразила через оригінальний макет книги, де кожен ілюстративний розворот подвоюється: один аркуш накладається на інший. На площині верхнього аркуша витято лаконічні узагальнені зображення птахів та прорізи декоративного характеру. Дзеркальна симетрія надає аркушу фольклорності та знаковості — композиційний прийом, притаманний народній витинанці та народному мистецтву в цілому. Завдяки йому, зовнішня частина розвороту утворює декоративну вставку, крізь ажурні висічки якої глядач бачить символічний світ внутрішнього ілюстративного аркуша. Тут також використано витинання, але зображальну роль виконує вже не витятий простір, а зооморфні силуети, вирізані з тонованого паперу та стримано продекоровані висічками. Розміщені ці образи в такий спосіб, що вписуються у силует висічок верхнього аркуша. Відповідну графічну мову мають і книжкові вставки. Використання такого технічного прийому надає книзі підкреслено національного характеру, наближає до народного декоративного мистецтва, не виходячи поза межі пластичної мови графіки. Умовність та стилістичні особливості витинанки дали змогу авторці влучно передати характер поезії, насиченої народною символікою та архетипними образами.

У авторській книзі У. Санченко «Лісовий цар» на поезію Йоганна Гете основним засобом образотворення також є ажурність вирізаного паперу. Аркуш за аркушем ми «гортаємо» витяте з чорного паперу переплутане гілля, занурюючись у лісові нетрі. Текст поеми розміщений між ажурними сторінками, але на значно вкорочених аркушах, що посилює мінорне звучання нашарування чорних витинанок одна на одну. Такий прийом (на противагу пласкій друкованій ілюстрації) додає ефекту присутності, коли ми реально бачимо просвіт між гілками дерев та можемо його тактильно відчутти. Створюється ефект нового фантастичного виміру, а його монотонна повторюваність та глибина підкреслює фатальність поеми.

Образ книги художника авторства А. Ємець «Вірші про море» створюється різними формальними технічними засобами (монотипія, колір), але фінальним доповненням є структура навмисне обірваних передніх країв сторінок. Пошарпані нерівні краї паперу створюють вдалу алузію піни морського прибою.

Влучним доповненням до основного графічного оформлення книги художника є оформлення «Закарпатських коломинок» М. Різак. Витинанками на білому аркуші є лише віньєтки, які обрамлюють титульний напис та графічні зображення. Однак, саме ажурне мереживо цих сторінок додає проєктові етнічного колориту та ефекту рукотворної самотності.

Потужним напрямком використання паперу як самодостатнього матеріалу є авторські книги саме з черпаного паперу (ручної роботи) – Handmade Paper Book. Такі проєкти приваблюють художників можливістю виконання книги власноруч від самих основ, щоб керувати найтоншими нюансами майбутнього образу. Це змога бути абсолютним творцем кожної матеріальної складової власної артистичної книги. Зауважимо, що техніка рукотворного паперу стала актуальною в контексті загострення екологічної ситуації.

Колір, текстура, обрізи країв паперу часто цілком достатній візуальний ресурс для створення якщо не складного образу, то настрою чи емоції книги художника. Папір часто роблять зумисне фактурним, з викривленим рельєфом, надаючи аркушам відчуття природної «дикої» пластики. Рукотворні сторінки таких книг можуть бути доповнені друкованою графікою, каліграфією, вставками природних матеріалів. Нерідко черпаній папір може бути єдиним засобом виразності, коли

художник надає аркушам перебільшених фактур та мілких вкраплень. Низка авторів відмовляється від звичної конструкції книги (кодексу), створюючи авторську книжку як сувій, гармоніку, або ж використовуючи інші можливі варіанти поєднання аркушів. Як приклад книги художника розглянемо такі проєкти Яз Граф (Jaz Graf) як «A Place to Rest One's Palms», «Signatures, version II», «Vestiges of the old word», «Embankment/Embodiment» [16]. Роботи художниці з використання черпаного паперу, ґрунтуються на її етнічному індонезійському корінні, зв'язку з предками та єдності з природою. Генетичні й біологічні трансляції у книгах-об'єктах Яз Граф розкриваються «живими» аркушами рукотворного паперу, почасти зовсім без тексту і зображень. «Якщо [...] подивимося на цей аркуш паперу ще глибше, то побачимо в ньому сонячне світло. Якщо сонця немає, ліс не може рости [...]. Отже, ми знаємо, що сонце є і в цьому аркуші паперу. Папір і сонце взаємопов'язані. І якщо ми продовжимо дивитися далі, то побачимо лісоруба, який зрубав дерево і привіз його на млин, щоб перетворити на папір. І ми бачимо пшеницю. Ми знаємо, що лісоруб не може існувати без хліба насущного, і тому пшениця, яка стала його хлібом, також є в цьому аркуші паперу. І батько, і мати лісоруба також є на ньому. Коли ми дивимося таким чином, то бачимо, що без усіх цих речей цей аркуш паперу не може існувати» [16]. Така концепція надає аркушам-сторінкам предметності та змістовності навіть поза книгою в її традиційному уявленні. Книги художниці Яз Граф транслюють безліч понять та взаємозв'язків суто завдяки ідеї черпаного паперу.

Книжки з рослинного паперу Ейді Бернард (Aïdée Bernard) – це серія книг-об'єктів з рослинного паперу. Йдеться про папір з волокон трав'яної целюлози: плюща, букової кори, пшеничної целюлози; з водоростей: агар-агар, ламінарія. Наприклад, папір з дикого вівса та тополиної целюлози презентує тексти різних авторів («У серці лісу» Л. Парріні; «Слідами Байкалу» Жан-Клода Гросса). Книжкові виставкові об'єкти Ейді Бернард – це безсторінкові довгі сувої, стрічки чи довільні аморфні форми нагадують напівпрозоре павутинне плетиво. На папері з природних волокон шрифту нанесено рукописним мілким текстом, який частково читабельний [17]. Художниця у своїх книгах передає «крихіткість екологічної рівноваги на нашій планеті, а також про стосунки між чоловіками та жінками, які є суб'єктами,

здатними як на війну, так і на кохання. Саме цю крихкість я намагаюся передати через матеріал рослинного паперу, використовуючи найтонші аркуші, які майже рвуться і пронизані світлом. Подібно до шкіри, вони підтримують слід і передають чутливість» [17].

Варто зауважити ще одну особливість паперу в мистецтві книги художника, яка позначилась на їхніх пластичних властивостях і яку зазвичай називають «відчуттям матеріалу». Папір, хоч і не надто тривкий матеріал, але зручний для художньої обробки, має широкий спектр засобів виразності. Підкреслена ілюзорність паперу акцентує на нетривкості, мінливості буття, мовби візуалізуючи думку, що час – це набір миттєвостей, а реальне існування – це постійний перехід з минулого в майбутнє.

Головні висновки і перспективи використання результатів дослідження. Книги художника, виконані в техніці вирізування та витинання, виявляють папір як самодостатній продукт культурної діяльності людей, який є носієм форми з багатим історико-культурним змістом

і здатний концентрувати в собі дух епохи. Увага зосереджена на сучасному сприйнятті цього матеріалу, на протигагу звичній трансляції на аркуші образотворчої, текстової чи іншої інформації. Папір може символізувати ефемерність і вічність водночас. Важливе значення для процесу творення мають якісні вдосконалення у виробництві паперу, які розширюють поле діяльності сучасних митців і дають змогу втілити «мовою паперу» актуальні ідеї. Папір – аркуш, папір – авторська робота, папір – ажурна об'ємна композиція. Це – нові вияви матеріалу в сучасному мистецтві.

Результати дослідження можуть бути використані як теоретична база для подальшого вивчення мистецьких проєктів, де книга художника використана як основне медіа. Аналіз робіт з папером у ролі основної образотворчої складової може стати частиною досліджень, в яких розкриті можливості відображення концептуального задуму через різноманітні технічні рішення, що притаманні сучасному українському мистецтву.

Список використаних джерел

1. Paper Biennial 2024. Animal Farm. *MUSEUM RIJSWIJK* (June 23 –November 17, 2024). <https://museumrijswijk.nl/english.php> (дата звернення: 03.04.2024)
2. CODA Paper Art 2023 : [Виставка] (11.06.2023-12.11.2023). *CODA Apeldoorn*. URL: <https://www.coda-apeldoorn.nl/nl/agenda/coda-paper-art-2023> (дата звернення: 03.04.2024).
3. Мельник В. М. Мистецтво витинанки та аплікації : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. 256 с.
4. Швець О. М. Види художньої діяльності з паперу : метод. посіб. Запоріжжя : Поліграф, 2003. 71 с. : іл.
5. Шахова Н. Художня аплікація і паперові візерунки. Донецьк : БАО, 2006. 48 с. : рис.
6. Грищенко О. В. Техніка витинанки в оформленні української книги. *Мистецтвознавство* : зб. наук. пр. Львів, 2007. Ч. 2. С. 75–82.
7. Тихонюк О. В. Папір як формотворчий матеріал в проєктній діяльності студентів кафедри графічного дизайну. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2013. № 3. С. 39–41.
8. Reed M., Phillips G. *Artists and Their Books, Books and Their Artists*. Getty Publications, 2018. 200 p.
9. *A Book of the Book: Some Works and Projections about the Book & Writing* / Rothenberg J. (Editor), Clay S. (Editor). First Edition. Granary Books, 2000. 580 p.
10. Коваль Я. За допомогою паперу можна сказати практично все. *Львівська Газета*. 2007. 14 берез. № 44 (1090).
11. Ina GeiЯler : офіц. сайт. URL: <https://inageissler.de/> (дата звернення: 01.04.2024).
12. PAPER. Words no longer rest on the surface, they become the page through laser cutting and early hand-cut experiments : URL: <https://listeningwithmyeyes.com/paper/> (дата звернення: 01.03.2024).
13. Guy Laramie : офіц. сайт. URL: <https://guylaramee.com/projects/> (дата звернення: 01.03.2024).
14. Dorsey Hogg. *Book Arts Unbound* : офіц. сайт. URL: <https://dorseyhogg.blogspot.com/> (дата звернення: 01.03.2024).
15. JAZ GRAF : офіц. сайт. URL: <https://www.jazgraf.com/> (дата звернення: 01.03.2024).
16. Aïdee Bernard. *Artiste papier* : офіц. сайт. URL: <https://aidee-bernard.com/artiste-papier/> (дата звернення: 01.03.2024).
17. Храмова-Баранова О. Л. Витинанка в контексті сучасної візуальної культури України. *Історія науки і техніки*. 2018. Т. 8, Вип. 1. С. 75–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ictnt_2018_8_1_10 (дата звернення: 01.03.2024).

References

1. Paper Biennial 2024. Animal Farm [Biennial]. (June 23–November 17, 2024). MUSEUM RIJSWIJK, Netherlands. <https://museumrijswijk.nl/english.php>
2. *CODA Paper Art 2023* [Exhibition] (11.06.2023–12.11.2023). CODA Apeldoorn, Netherlands. <https://www.coda-apeldoorn.nl/nl/agenda/coda-paper-art-2023> [In English].
3. Melnyk, V. (2006). *Mystetstvo vytynanky ta aplikatsii* [Art of Papercutting]. Navchalna knyha – Bohdan [In Ukrainian].
4. Shvets, O. (2003). *Vydy khudozhnioyi diyalnosti z paperu* [Types of paper art activities]. Polihraf [In Ukrainian].
5. Shakhova, N. (2006). *Khudozhnia aplikatsia i paperovi vizerunky* [Artistic application and paper patterns]. BAO [In Ukrainian].
6. Gryshchenko O. (2007) *Tekhnika vytynanky v oformlenni ukrainskoi knyhy* [The technique of papercutting in the design of a Ukrainian book]. Lviv : *Mystetstvoznavstvo* [Art History], 2, 75–82. [In Ukrainian].
7. Tykhoniuk O. (2013) *Papir yak aormotvorchyi material v proektniy diyalnosti studentiv kafedry grafichnoho dyzainu* [Paper as a formative material in the project activity of students of the Department of Graphic Design]. Kharkiv : *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv* [Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts], 3, 39–41. [In Ukrainian].
8. Reed, M., & Phillips, G. (2018). *Artists and Their Books, Books and Their Artists*. Getty Publications [In English].
9. Rothenberg, J. (Editor), & Clay, S. (Editor). (2000). *A Book of the Book: Some Works and Projections about the Book & Writing*. (First Edition). Granary Books. [In English].
10. Koval, Y. (2007). *Za dopomohoyu paperu mozhna skazaty pryblyzno vse* [You can say almost anything with paper]. *Lvivska Haseta* [Lviv newspaper], 44 [In Ukrainian].
11. Ina GeiЯler [Sait]. <https://inageissler.de/> [In German].
12. PAPER. Words no longer rest on the surface, they become the page through laser cutting and early hand-cut experiments [Sait]. <https://listeningwithmyeyes.com/paper/> [In English].
13. Guy Laramie [Sait]. <https://guylaramee.com/projects/> [In English].
14. Dorsey Hogg. Book Arts Unbound [Sait]. <https://dorseyhogg.blogspot.com/> [In English].
15. JAZ GRAF [Sait]. <https://www.jazgraf.com/> [In English].
16. Анђе Bernard. Artiste papier [Sait]. <https://aidee-bernard.com/artiste-papier/> [In English].
17. Khramova, O. (2018). *Vytynanka v konteksti suchasnoyi vizualnoyi kultury Ukrainy* [Papercutting in the Context of Contemporary Visual Culture in Ukraine]. *Istoria Nauky i Tekhnyky* [History of science and technology], 8 (1), 75–82. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ictnt_2018_8_1_10 [In Ukrainian].

Подано до редакції 18.04.2024